

Üniversite Öğrencilerinin Çevreyi Korumaya Yönelik Duyarlı Davranmasında Çevre Eğitiminin Etkisinin İncelenmesi

Examination of Impact of Environment Education on Conscious Behaviors of University Students for Protecting the Environment

Sibel ERKAL¹, Hande ŞAHİN², Canan YERTUTANŞ³

ÖZET

Bu araştırma; üniversitede çevre eğitimi alan ve almayan öğrencilerin çevreyi korumaya yönelik davranışlarını belirlemek amacıyla planlanmış ve yürütülmüştür. Araştırmanın verileri araştırmacılar tarafından hazırlanan anket formunun Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Aile ve Tüketici Bilimleri Eğitimi Bölümü'nde okuyan çevre dersi almamış 1. Sınıf ve çevre dersi almış 2. Sınıf öğrencilerine dağıtılması ve cevaplanan formların (N=184) toplanması sonucu elde edilmiştir. Tanımlayıcı tipte bir çalışmadır. Verilerin değerlendirilmesinde SPSS 13.0 istatistik programı kullanılmıştır. Analizlerde yüzde ve frekans dağılımının yanı sıra Ki-Kare testleri kullanılmıştır. Araştırmaya alınan öğrencilerin %51,6'sının çevre eğitimi aldığı, %48,4'ünün ise almadığı belirlenmiştir. Çevre eğitimi alan ve almayan öğrencilerin yeşil alanları kullanırken bitki örtüsüne zarar vermeme, alış-verişte daha az poşet almaya özen gösterme, ev dışında bir alanda kullandıktan sonra musluğu kapatma gibi çevreye yönelik davranışlarında önemli farklar bulunmuştur ($p<0.05$). Çevre eğitimi alanlarda kapalı yerde (%90,5) ve açıkta (%57,7) sigara içenlerde izmariti küllük ve çöp kutusuna attığını belirtenlerin oranı çevre eğitimi almayanlardan daha yüksektir ($p>0.05$). Yeşil alanları kullanırken bitki örtüsüne zarar vermeye çalışma, ev dışında bir alanda; kullanmadığı musluğu, elektriği kapatma, kapalı yerde ve sokakta sigara içme durumu ile cinsiyet arasındaki ilişki istatistiksel açıdan da önemli bulunmuştur ($p<0.05$).

Anahtar Kelimeler: Çevre koruma, Üniversite öğrencileri, Çevre eğitimi

SUMMARY

This study was planned and conducted in order to determine behaviors of university students receiving or not receiving environment education for protecting the environment. Data of the study were obtained via questionnaire form prepared by the researchers. This questionnaire form was distributed to 1st grade students not receiving environment course and 2nd grade students receiving environment course in Gazi University Industrial Arts Education Faculty-Department of Family and Consumer Science Education. Then the forms (N= 184) answered by the students were collected. This is a descriptive study. SPSS 13.0 statistical program was used in evaluation of data. Chi-Square tests as well as percentage and frequency distribution were used in analyses. It was determined that 51.6 % of participant students received environment education while 48.4 % of them did not receive environment education. Significant differences were found between environmental behaviors of above mentioned students such as not harming to plant cover, paying attention to taking fewer nylon bags during shopping, turning off the faucet after using it in an area outside of the house ($p<0.05$). Among participants smoking in closed spaces (90.5%) or in open spaces (57.7%), the rate of those mentioning that they throw cigarette ends into ashtrays or litter bins is higher than those not receiving environment education ($p>0.05$). The relationship between gender and trying not to harm to cover plant while using green spaces, turning off the faucet or electricity which one does not use outside of the house, status of smoking in a closed space or street was found statistically significant ($p<0.05$).

Key Words: Environmental protection, University students, Environmental training

GİRİŞ

Sanayi devrimi ve bunun sonucunda bilim ve teknoloji alanında yaşanan gelişmeler insan-doğa dengesini insan lehine bozarak, insana doğaya müdahale imkanı vermiş ve bunun sonucunda da ekolojik denge bozulmuştur. Ekolojik dengenin bozulması ile hızla toprak kaybı, canlı türlerinin yok olması, çölleşme, asit yağmurları, açlık, yoksulluk, radyoaktif kirlenme

1.Doç.Dr., Hacettepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Aile ve Tüketici Bilimleri Bölümü Samanpazarı, Ankara

2.Arş.Gör. Uzm, Gazi Üniversitesi, Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi, Aile ve Tüketici Bilimleri Eğitimi Bölümü Gölbaşı, Ankara

3.Prof.Dr., Hacettepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Aile ve Tüketici Bilimleri Bölümü Samanpazarı, Ankara

vb. çevre sorunları artmıştır (1,2). Hiç bitmeyecek düşüncesiyle son derece müsrif kullanılan kaynaklar, artan nüfus baskısıyla birleşince ortaya olumsuz sonuçlar çıkmaktadır (3). Bu olumsuz sonuçların başlıca nedeni insan olduğuna göre çözümün de burada aranması gerekmektedir. İnsanlığa çevreyi koruma adına gerekli sorumlulukların kazandırılması oldukça önem taşımaktadır. Çünkü dünyada ve ülkemizde artan çevresel sorunların gün geçtikçe daha ciddi boyutlara ulaştığı, doğayı ve insanlığı tehdit eder hale geldiği kaçınılmaz bir gerçektir (4).

Çevre sorunlarının arkasında yatan esas sorunun, insanın kendisi olduğu gerçeği ancak 1960'lı yıllarda anlaşılabilmiştir (5). İnsanoğlunun doğayı yağmalaması ve doğayı kendi çıkarları doğrultusunda acımasızca kullanması sonucunda oluştuğu anlaşılan çevre sorunu, canlıların davranış ve yaşam şekillerinde olumsuzluklar meydana gelmesine neden olmaktadır (6). Bu oluşum hem şu andaki, hem de gelecekteki nesilleri tehdit eden doğal afetlerin görülmesine ve pek çok can ve mal kaybına neden olmaktadır. En büyük özelliğinin lokal değil global olması, ayrıca da dünyanın sonunu getirebilecek kadar önemli olması nedeniyle bu sorun, tüm insanlığı ilgilendirmektedir (6,7). Bu büyük felakete dur demenin bir yolu, insanların şimdi ve gelecekteki alışagelmış düşünce ve davranışlarından vazgeçmesidir (2). Davranışların değişmesi ise tutum, bilgi ve değer yargılarının değişmesini zorunlu kılar (7, 8,2).

Tüm insanlığı ilgilendiren ve kayıtsız insan davranışlarından kaynaklanan çevre sorunu konusunda bilinçlenmeyen insanlar, kendilerinin doğrudan etkilemediğini düşündükleri olaylara karşı duyarsız kalmaktadırlar. Çevre bilincinin ve duyarlılığının geliştirilmesi, insanların daha sağlıklı ve güvenli bir çevrede yaşamalarını sağlayacak, bu da ancak gerekli ve yeterli özelliklere sahip insanı yetiştirmek amacıyla gerçekleştirilecek çevre eğitimi ile mümkündür (9).

Sağlık ve gelecek için etkileşim içinde bulunan çevrenin korunması, tüm insanların kendini sorumlu hissetmesi gereken bir konu olduğu için, kişilerin çevreye karşı olan sorumluluğunun geliştirilebilmesinin en etkili yolunun da eğitim olduğu kabul edilmektedir (10).

Çevre eğitiminde, kişilere bir yandan ekolojik bilgiler aktarılırken, diğer yandan da çevreye yönelik tutumların gelişmesini ve bu tutumların davranışa dönüşmesini de sağlamak gerekmektedir. (6). Kirlenmiş bir dünyada yaşayan hiçbir canlının trajik bir sondan kurtulma şansı bulunmamaktadır. Bu kirliliğin hem sorumlusu hem de sorunu önleyebilecek ve yaşanabilir bir dünyayı kurabilecek olan tek canlı insan olduğuna göre, çevre sorunlarının çözülmesi de insanların sorunları algılaması ve risklerin farkında olması ile aşılabilecektir (11). Çevre eğitiminin amacı sürdürülebilir kalkınmayı gerçekleştirebilmek ve insanlara doğa ile barışmanın yollarını göstermektir (3).

Çevre ile ilgili olarak tüm bireylerin hak ve yükümlülüklerinin farkına varmaları için gerekli olan çevre eğitimi; örgün, yaygın ve hizmet içi eğitim olmak üzere 3 başlık altında toplanmaktadır. Eğitim eksikliğinin ve duyarsızlığının daha da artırdığı çevresel sorunların en önemli risk grubunu ise çocuklar ve gençler oluşturmaktadır (12).

Özellikle gelecekte çeşitli mesleklere sahip olarak sosyal hayatta alacakları önemli roller nedeniyle gençlerin yetişme çağında çevre sorunları ve nedenleri ile bu sorunların çözüm yollarından haberdar olmaları, sorumluluk bilinci gelişmesi ve çevreci değer yargılarının oluşması açısından önemlidir (13). Çünkü çocukluk çağında ve gençlik çağında oluşan değer yargıları ve tutumlar erken yaşlarda doğayla olan ilişkilerde empatinin gelişmesi ve doğaya karşı sevginin oluşmasında oldukça önemli olmaktadır. Bunların oluşması, çevrenin korunması için çevre dostu davranışların gösterilmesi demektir. Doğanın bir değer olduğunu öğrenen öğrenci, onu korumak için çaba harcar (6).

Bu çalışma çevre eğitimi alan ve almayan üniversite öğrencilerinin çevre korumaya yönelik davranışlarını belirlemek amacıyla planlanmış ve yürütülmüştür.

GEREÇ VE YÖNTEM

Çevreyi korumaya yönelik önlemlerin uygulanabilmesi, ancak bu bilince sahip olan

Tablo 1. Öğrencilerin Bazı Tanıtıcı Özelliklerine Göre Dağılımı (n=184)

Özellik	Gruplar	Sayı	Yüzde
Yaş	18	18	9.8
	19	32	17.4
	20	40	21.7
	21	39	21.2
	22	32	17.4
	23	11	6.0
	24	8	4.3
	25+	4	2.2
Cinsiyet	Kız	109	59.2
	Erkek	75	40.8
Sınıf	1	89	48.4
	2+	95	51.6
Babanın Öğrenim Düzeyi	İlkokul ve daha az	89	48.4
	Ortaokul	40	21.7
	Lise	44	23.9
	Üniversite	11	6.0
Annenin Öğrenim Düzeyi	İlkokul ve daha az	126	68.5
	Ortaokul	33	17.9
	Lise	21	11.4
	Üniversite	4	2.2
Aylık Gelir Düzeyi	750 TL ve daha az	77	41.8
	751-1500 TL	81	44.0
	1501 TL ve üstü	26	14.2
Üniversitede Çevre Eğitimi Durumu	Alan	95	51.6
	Almayan	89	48.4
Sigara içme	İçmeyen	131	71.0
	Devamlı veya bazen içen	53	29.0
Toplam		184	100.0

bireylerle mümkün olduğu için, eğitimcilere bu konuda çok önemli görev düşmektedir. Bu çalışmada, amacı öğretmen yetiştirmek olan Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Aile ve Tüketici Bilimleri Eğitimi Bölümü'nde 2. sınıfta verilen çevre eğitimi dersinin, öğretmen adaylarının çevreyi korumaya yönelik bazı davranışlardaki etkisi belirlenmeye çalışılmıştır. Bu nedenle araştırma çevre dersi alan 2. sınıf öğrencileri ve dersi almamış 1. sınıf öğrencileri ile yürütülmüştür. Araştırmanın evrenini, Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Aile ve Tüketici Bilimleri Eğitimi Bölümü'nde okuyan 1. ve 2. Sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Öğrencilerden çalışmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden 89 birinci sınıf, 95 ikinci sınıf öğrencisi alınmıştır.

Araştırmada, daha önce yapılmış çalışmalardan da yararlanılarak bir anket formu hazırlanmıştır (9,14,15). Anket formu iki bölümden oluşmaktadır. Anketin ilk bölümü öğrencilerin cinsiyetini, yaşını, sınıfı, baba öğrenim düzeyini, anne öğrenim düzeyini ve gelir düzeyini içermektedir. Anketin ikinci bölümünde ise; öğrencilerin çevre eğitimi alma durumunu, sigara içme durumunu, kapalı yerde sigara içme durumunu, kapalı yerde sigara içildiğinde izmaritinin atıldığı yeri, sokakta sigara içme durumunu, sokakta sigara içildiğinde izmaritinin atıldığı yeri, birşey yiyip içildiğinde çöp kutusu yoksa paketinin atıldığı yeri, yere çöp atan birini görünce gösterilen davranışı, piknik yaparken çevreye çöp atma durumunu, ev dışında bir alanda kullandıktan sonra musluğu kapatma durumunu, ev dışında bir alanda kullanılmayan

bir musluğu kapatma durumunu, ev dışında bir alanda kullandıktan sonra ışığı kapatma durumunu, ev dışında bir alanda kullanılmayan bir ışığı kapatma durumunu, atık kağıtların değerlendirilme biçimini ve alışverişte çevreye zarar vermeyen ürünlerin seçilme durumunu belirlemeye yönelik sorulara yer verilmiştir.

Araştırmada anket uygulaması ile elde edilen verilerin çözümlenmesinde SPSS 13.00 programından yararlanılmıştır. Öğrencilerin sosyo-demografik özellikleri frekans ve yüzde dağılımı ile verilmiştir. Bununla birlikte araştırma kapsamındaki bireylerin çevre eğitimi alma durumlarının ve çevreye yönelik tutumlarının karşılaştırılması için Ki-kare (χ^2) testi uygulanmıştır.

BULGULAR

Tablo 1'de araştırma kapsamına alınan öğrencilerin bazı tanıtıcı özellikleri verilmiştir. Araştırmaya katılan öğrenciler arasında; 20 yaşında (%21.7), kız olan(%59.2), çevre eğitimi alan (%51.6), baba (%48.4) ve anne eğitimi (%68.5) ilkökul ve daha az olan ve aile geliri 751-1550 TL arasında olanlar ilk sıradadır.

Öğrencilerin %71.0'inin hiç sigara içmediği, %29.0'unun ise bazen veya devamlı içtiği saptanmıştır (Tablo 1).

Tablo 2'de öğrencilerin çevre koruma konusunda duyarlı davranma ve çevre eğitimi alma durumları incelenmiştir. Tüm öğrenciler arasında; yeşil alanları kullanırken bitki örtüsüne zarar vermemeye (%72.8), ev dışındaki bir alanda kullandıktan sonra musluğu kapatmaya (%83.1), ev dışındaki bir alanda kullanmadığı musluğu kapatmaya (%76.6), ev dışındaki bir alanda kullandıktan sonra elektriği kapatmaya (%73.9), ev dışındaki bir alanda kullanmadığı elektriği kapatmaya (%66.8) "evet", alışverişte daha az poşet kullanmaya (%37.0) "bazen", kapalı yerde (%78.3) ve sokakta sigara içmeye (% 74.4) ise "hayır"yanıtını verenlerin oranın yüksek olduğu belirlenmiştir.

Araştırmada çevre eğitimi alan öğrenciler arasında yeşil alanları kullanırken bitki örtüsüne zarar vermemeye (%78.9), alışverişte daha az poşet almaya (% 41.1), ev dışında bir alanda

kullandıktan sonra musluğu kapatmaya (% 91.6), ev dışında bir alanda kullandığı musluğu kapatmaya (% 84.2) dikkat ettiğini belirtenlerin oranı çevre eğitimi almayanlardan daha fazladır. Bu ilişki istatistiksel açıdan da önemli bulunmuştur ($p<0.05$). Çevre eğitimi alanlarda alışverişte daha az poşet almaya önem göstermeye "evet" diyenler ilk sırada yer alırken (%41.1), çevre eğitimi almayanlarda "hayır" cevabını verenler (%37.1) önde gelmektedir ($p<0.05$). Ev dışında bir alanda kullandıktan sonra ve kullanmadığında elektriği kapattığını belirtenler çevre eğitimi alanlarda, bu eğitimi almayanlara göre daha yüksek orandadır ($p>0.05$).

Kapalı yerde sigara içmeye ve sokakta sigara içmeye "hayır" cevabını verenler çevre eğitimi alanlarda ve almayanlarda birbirine yakın orandadır ($p>0.05$) (Tablo 2).

Tablo 3'de öğrencilerin çevre koruma konusunda duyarlı davranma durumu cinsiyete göre incelenmiştir. Araştırmada; yeşil alanları kullanırken bitki örtüsüne zarar vermemeye (%85.3), ev dışındaki bir alanda kullandıktan sonra musluğu kapatmaya (%92.7), ev dışındaki bir alanda kullanmadığı musluğu kapatmaya (%84.4), ev dışındaki bir alanda kullandıktan sonra elektriği kapatmaya (%86.2), ev dışındaki bir alanda kullanmadığı elektriği kapatmaya (%76.2) "evet", alışverişte daha az poşet almaya (%40.3) "bazen", kapalı yerde (%92.7) ve sokakta sigara içmeye (%91.8) ise "hayır" yanıtını veren kızların oranının erkekelerden daha en yüksek olduğu bulunmuştur. Yeşil alanları kullanırken bitki örtüsüne zarar vermemeye çalışma, ev dışında bir alanda kullanmadığı musluğu, elektriği kapatma, kapalı yerde ve sokakta sigara içme durumu ile cinsiyet arasındaki ilişki istatistiksel açıdan da önemli bulunmuştur ($p<0.05$).

Tablo 4'de öğrencilerin çevreyi korumaya yönelik konulardaki davranış şekilleri ve bu duruma çevre eğitimi almanın etkisi incelenmiştir. Kapalı (N=40) veya açık (N=47) yerde sigara içen öğrencilerden kapalı yerde (%82.5) ve sokakta sigara içenler arasında (%51.1) izmariti küllük veya çöp kutusuna atanlar ilk sıradadır. Çevre eğitimi alanlarda kapalı yerde (%90.5) ve açıkta (%57.7) sigara

Tablo 2. Öğrencilerin Çevreyi Korumaya Yönelik Çeşitli Konularda Duyarlı Davranma ve Çevre Eğitimi Alma Durumlarına Göre Dağılım

Çevre Korumaya Yönelik Konular	Uygulama Durumu	Çevre Eğitimi Alan N=95		Çevre Eğitimi Almayan N=89		Toplam N=184		χ^2	p
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%		
Yeşil alanları kullanırken bitki örtüsüne zarar vermeme	Evet	75	78.9	59	66.3	134	72.8	8.872	0.012*
	Bazen	17	17.9	16	18.0	33	17.9		
	Hayır	3	3.2	14	15.7	17	9.3		
Alışverişte daha az poşet almaya özen gösterme	Evet	39	41.1	25	28.1	64	34.8	7.173	0.028*
	Bazen	37	38.9	31	34.8	68	37.0		
	Hayır	19	20.0	33	37.1	52	28.2		
Ev dışında bir alanda kullandıktan sonra musluğu kapatma	Evet	87	91.6	66	74.2	153	83.1	11.032	0.004*
	Bazen	6	6.3	21	23.6	27	14.7		
	Hayır	2	2.1	2	2.2	4	2.2		
Ev dışında bir alanda kullanmadığı musluğu kapatma	Evet	80	84.2	61	68.5	141	76.6	9.122	0.010*
	Bazen	11	11.6	26	29.2	37	20.1		
	Hayır	4	4.2	2	2.3	6	3.3		
Ev dışında bir alanda kullandıktan sonra elektriği kapatma	Evet	79	83.2	57	64.0	136	73.9	**	**
	Bazen	15	15.8	32	36.0	47	25.6		
	Hayır	1	1.0	0	0	1	0.5		
Ev dışında bir alanda kullanmadığı elektriği kapatma	Evet	69	72.6	54	60.7	123	66.8	5.409	0.067
	Bazen	20	21.1	32	35.9	52	28.3		
	Hayır	6	6.3	3	3.4	9	4.9		
Kapalı yerde sigara içme	Evet	10	10.5	6	6.7	16	8.7	1.083	0.582
	Bazen	11	11.6	13	14.6	24	13.0		
	Hayır	74	77.9	70	78.7	144	78.3		
Sokakta sigara içme	Evet	16	16.9	12	13.5	28	15.2	0.436	0.804
	Bazen	10	10.5	9	0.1	19	10.3		
	Hayır	69	72.6	68	76.4	137	74.5		

*P<0.05 **Uygulanamadı

içenlerde izmariti küllük ve çöp kutusuna attığını belirtenlerin oranı çevre eğitimi almayanlardan daha yüksektir (p>0.05).

Atık kağıtları değerlendirmeye yönelik davranışa bakıldığında; atık kağıtları çöplerle birlikte attığını belirtenler yüksek orandadır (%75.0). Çevre eğitimi alanlarda atık kağıtları diğer çöplerle birlikte attığını belirtenlerin oranı (%

68.4), çevre eğitimi almayanlardan (% 82.0) daha düşüktür. Atık kağıtları ayrı topladığını belirtenlerin oranı ise çevre eğitimi alanlarda (% 17.9), almayanlardan (% 3.4) daha yüksektir. Bu ilişki istatistiksel açıdan da önemli bulunmuştur (p<0.05).

Bir şey yiyip içtikten sonra çevrede çöp kutusu aradığını, bulamadığı zaman çöprü yanına

Tablo 3. Öğrencilerin Çevre Korumaya Yönelik Çeşitli Konularda Duyarlı Davranma Durumu ve Cinsiyete Göre Dağılım

Çevre Korumaya Yönelik Konular	Uygulama durumu	Kız N= 109		Erkek N= 75		Toplam N=184		χ^2	p
		f	%	f	%	f	%		
Yeşil alanları kullanırken bitki örtüsüne zarar vermeye çalışma	Evet	93	85.3	41	54.7	134	72.8	28.373	0.000*
	Bazen	15	13.8	18	24.0	33	17.9		
	Hayır	1	0.9	16	21.3	17	9.2		
Alışveriş yaparken daha az poşet/çanta almaya özen gösterme	Evet	38	34.9	26	34.7	64	34.8	1.995	0.369
	Bazen	44	40.3	24	32.0	68	37.0		
	Hayır	27	24.8	25	33.3	52	28.3		
Ev dışında bir alanda kullandıktan sonra musluğu kapatma	Evet	101	92.7	52	69.4	153	83.1	**	**
	Bazen	8	7.3	19	25.3	27	14.7		
	Hayır	0	0	4	5.3	4	2.2		
Ev dışında bir alanda kullanmadığı musluğu kapatma	Evet	92	84.4	49	65.3	141	76.6	10.533	0.005*
	Bazen	16	14.7	21	28.0	37	20.2		
	Hayır	1	0.9	5	6.7	6	3.3		
Ev dışında bir alanda kullandıktan sonra elektriği kapatma	Evet	94	86.2	42	56.0	136	73.9	**	**
	Bazen	15	13.8	32	42.7	47	25.6		
	Hayır	0	0	1	1.3	1	0.5		
Ev dışında bir alanda kullanmadığı elektriği kapatma	Evet	83	76.2	40	53.3	123	66.8	12.254	0.002*
	Bazen	24	22.0	28	37.3	52	28.3		
	Hayır	2	1.8	7	9.4	9	4.9		
Kapalı yerde sigara içme	Evet	1	0.9	15	20.0	16	8.7	34.679	0.000*
	Bazen	7	6.4	17	22.7	24	13.0		
	Hayır	101	92.7	43	57.3	144	78.3		
Sokakta sigara içme	Evet	1	0.9	27	36.0	28	15.2	48.977	0.000*
	Bazen	8	7.3	11	14.7	19	10.3		
	Hayır	100	91.8	37	49.3	137	74.5		

*P<0.05 **Uygulanamadı

aldığını belirtenlerin oranı yarıdan fazladır (% 66.8). Bu şekilde davrandığını belirtenlerin oranı çevre eğitimi alanlarda (% 74.7) almayanlardan (%58.4) daha yüksektir (p>0.05).

Yere çöp atan birisine karşı gösterilen davranış incelendiğinde; hiç bir şey yapmadığını belirtenler ilk sıradadır. Hiç bir şey yapmadığını belirtenlerin oranı çevre eğitimi alanlarda (% 44.2) bu eğitimi almayanlara göre (% 57.3) daha düşüktür (p>0.05).

Konu cinsiyete göre incelendiğinde, kapalı yerde ve sokakta sigara içenler arasında izmariti küllük veya çöp kutusuna attığını belirten kızların oranı erkeklerden daha fazladır (kız % 87.5; erkek %81.3).

Bir şey yiyip içtikten sonra çöp kutusu aradığını, bulamadığında yanına aldığını belirten kızların

oranı (% 81.6), erkeklerden (% 45.3) daha yüksektir. Bu ilişki istatistiksel açıdan da önemli bulunmuştur (p<0.05).

Yere çöp atan birisini gördüğünde hiç bir şey yapmadığını belirten erkeklerin oranı (% 64.0), kızlardan daha yüksektir. Attığı çöpü alıp çöp kutusuna attığını belirten kızların oranı (% 25.7) ise erkeklerden (% 17.3) daha fazladır (p<0.05).

Atık kağıtları diğer çöplerle birlikte attığını belirten erkeklerin oranı (% 84.0) kızlardan (% 68.8) daha fazladır. Aynı zamanda atık kağıtları ayrı topladığını belirten kızların oranı da (% 13.8) erkeklerden (% 6.7) daha fazladır.

TARTIŞMA

Araştırmaya katılan öğrenciler arasında; 20 yaşında (%21.7), kız olan(%59.2), çevre eğitimi

Tablo 4. Öğrencilerin Çevre Korumaya Yönelik Konularda Gösterdikleri Davranış Şekillerine ve Çevre Eğitimi Alma Durumuna Göre Dağılım

Çevre Korumaya Yönelik Konular	Davranış Şekli	Çevre Eğitimi Alan		Çevre Eğitimi Almayan		Toplam		χ^2	p
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%		
Kapalı yerde sigara içildiğinde izmariti atmaya yönelik davranış N= 40	Küllük veya çöp kutusu	19	90.5	14	73.7	33	82.5	4.344	0.227
	Görünmeyen bir yer	1	4.7	5	26.3	6	15.0		
	Bulunulan yer	1	4.7	0	0	1	2.5		
Sokakta sigarta içildiğinde izmariti atmaya yönelik davranış N=47	Küllük veya çöp kutusu	15	57.7	9	42.9	24	51.1	3.467	0.325
	Görünmeyen bir yer	4	15.4	8	38.1	12	25.5		
	Bulunulan yer	7	26.9	4	19.0	11	23.4		
Atık kağıtları değerlendirme-ye yönelik davranış N=184	Diğer çöplerle birlikte atma	65	68.4	73	82.0	138	75.0	10.079	0.006*
	Diğer değerlendirile bilen atıklarla birlikte atma	13	13.7	13	14.6	26	14.1		
	Atık kağıtları ayrı toplama	17	17.9	3	3.4	20	10.9		
Birşey yiyip içildiğinde çöp kutusu yoksa gösterilen davranış N=184	Bulunduğu yere atma	6	6.3	4	4.5	10	5.4	7.560	0.056**
	Görünmeyen bir yere bırakma	5	5.3	9	10.1	14	7.7		
	Çevrede çöp kutusu arama, bulunamazsa yere bırakma	13	13.7	24	27.0	37	20.1		
	Çevrede çöp kutusu arama, bulunamazsa yanına alma	71	74.7	52	58.4	123	66.8		
Yere çöp atan birisini görünce gösterilen davranış N=184	Uyarma	30	31.6	20	22.5	50	27.1	3.289	0.193**
	Attığı çöpü alıp çöp kutusuna atma	23	24.2	18	20.2	41	22.3		
	Hiçbirşey yapmama	42	44.2	51	57.3	93	50.5		

*P<0.05 **P>0.05

alan (%51.6), baba (%48.4) ve anne eğitimi (%68.5) ilkökul ve daha az olan ve aile geliri 751-1550 TL arasında olanlar ilk sıradadır.

Öğrencilerin %71.0'inin hiç sigara içmemektedir. Özmen ve arkadaşlarının (9) Manisa'da yaptıkları

çalışmada da öğrencilerin %63.8'inin hiç sigara içmediği belirlenmiştir.

Çalışmada tüm öğrenciler arasında; yeşil alanları kullanırken bitki örtüsüne zarar vermemeye (%72.8) ve ev dışındaki bir alanda kullandıktan

Tablo 5. Öğrencilerin Çevre Korumaya Yönelik Konularda Gösterdikleri Davranış Şekillerine ve Cinsiyete Göre Dağılım

Çevre Korumaya Yönelik Konular	Davranış Şekli	Kız		Erkek		Toplam		χ^2	p
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%		
Kapalı yerde sigarta içildiğinde izmariti atmaya yönelik davranış N=40	Küllük veya çöp kutusu	7	87.5	26	81.3	33	82.5	**	**
	Görünmeyen bir yer	1	12.5	5	15.6	6	15.0		
	Bulunulan yer	0	0	1	3.1	1	2.5		
Sokakta sigarta içildiğinde izmariti atmaya yönelik davranış N=47	Küllük veya çöp kutusu	6	66.7	18	47.4	24	51.1	42.942	0.000*
	Görünmeyen bir yer	1	11.1	11	28.9	12	25.5		
	Bulunulan yer	2	22.2	9	23.7	11	23.4		
Birşey yiyip içildiğinde çöp kutusu yoksa gösterilen davranış N=184	Bulunduğu yere atma	1	0.9	9	12.0	10	5.4	31.017	0.000*
	Görünmeyen bir yere bırakma	3	2.8	11	14.7	14	7.6		
	Çevrede çöp kutusu arama, bulunamazsa yere bırakma	16	14.7	14	28.0	37	20.1		
	Çevrede çöp kutusu arama, bulunamazsa yanına alma	89	81.6	34	45.3	123	66.8		
Yere çöp atan birini görünce gösterilen davranış N=184	Uyarma	36	33.0	14	18.7	50	27.2	9.299	0.010*
	Attığı çöpü alıp çöp kutusuna atma	28	25.7	13	17.3	41	22.3		
	Hiçbirşey yapmama	45	41.3	48	64.0	93	50.5		
Atık kağıtları değerlendirmeye yönelik davranış N=184	Diğer çöplerle birlikte atma	75	68.8	63	84.0	138	75.0	5.487	0.064
	Diğer değerlendirilebilen atıklarla birlikte atma	19	17.4	7	9.3	26	14.1		
	Atık kağıtları ayrı toplama	15	13.8	5	6.7	20	10.9		

* $P < 0.05$ **Uygulanamadı

sonra musluğu kapatmaya (%83.1) dikkat edenler ilk sırada yer almaktadır. Su kullanımına ilişkin olarak Erten'in (7) çalışmasında, işi

bittikten sonra musluğu kapatan öğrenci oranı %94.6, Çabuk ve Karacaoğlu'nun (10) araştırmasında; su kullanımında her zaman

tutumlu olanların oranı %53.8, Işıldar'ın (5) çalışmasında, dış fırçalarla suyun gereksiz akmaması için musluğu kapatmaların oranı %91.3, elektrik kullanımına ilişkin olarak gereksiz yere yanan elektrikli söndüren öğrenci oranının da (%97.5) yüksek olduğu görülmüştür.

Çevre sorunları ile çevre duyarlılığı ve çevre eğitimi arasında doğrudan bir ilgi görülebilmektedir. Çevre sorunlarının çözümünde bireyin duyarlılığının ve aldığı çevre eğitiminin yeterliğinin etkisi göz ardı edilmemelidir (10). Nitekim çalışmamızda da çevre eğitimi alan öğrenciler arasında yeşil alanları kullanırken bitki örtüsüne zarar vermemeye (%78.9), alışverişte daha az poşet almaya (% 41.1), ev dışında bir alanda kullandıktan sonra musluğu kapatmaya (%91.6) dikkat ettiğini belirtenlerin oranı çevre eğitimi almayanlardan daha fazladır. Bu ilişki istatistiksel açıdan da önemli bulunmuştur ($p<0.05$). Yaylı ve Berk (12) tarafından Ankara'da yapılan çalışmada ise; öğrencilerin çevre sorunları konusunda bilgili ve bilinçli oldukları ancak henüz bu bilgi ve bilinçlerin onları eyleme geçirmeye yöneltilmedikleri belirtilmektedir. Özmen ve arkadaşlarının (9) yaptığı çalışmada da öğrencilerin %65.4'ünün çevre ile ilgili konulara duyarlı oldukları, fakat ders dışında çevre konusunda herhangi bir eğitim alan (%7.3), çevre konusunun ilgisini çeken (%48.0), herhangi bir çevre kuruluşunun çevresel aktivitelerine katılanların (%14.1) oranlarının düşük olması, bilincin davranışa dönüşmediğinin göstergesi olduğu belirtilmiştir.

Ev dışında bir alanda kullandıktan sonra ve kullanmadığında elektriği kapattığını belirtenler çevre eğitimi alanlarda, bu eğitimi almayanlara göre daha yüksek orandadır ($p>0.05$). Bu sonuç, öğrencilere verilen çevre eğitiminin onların çevre korumaya yönelik davranışlarında olumlu etki yaptığını göstermektedir. Kahyaoğlu ve arkadaşlarının (8) Siirt'te yaptıkları çalışmada üniversitede çevre dersi alanların almayanlara göre çevre tutum puanlarının daha yüksek çıktığı, bu farkın ise önemli olmadığı ($p>0.05$) saptanmıştır. Işıldar (2008) tarafından Ankara'da yapılan çalışmada öğrencilerin çevreye ilişkin davranışlarının giriş dönemleri (ortalama 1.40) ile mezuniyet dönemleri (1.43) arasında çok az farklılık gösterdiği, bu farklılığın da anlamlı

olmadığı ($p>0.05$) bulunmuştur. Yaylı ve Berk (12) tarafından Ankara'da yapılan çalışmada, öğrencilerin çevre sorunları hakkında asgari bir bilinç düzeyine sahip olsalar da çevre sorunları dersi okuyan öğrencilerin çevre sorunlarına karşı duyarlılıklarının bireysel davranışlarını dersi okumayanlara göre daha fazla etkilediği belirtilmiştir. Ek ve arkadaşlarının (16) Aydın'da yaptıkları çalışmada, uygulamalı olarak çevre ile ilgili düzenlenen herhangi bir aktiviteye katılan öğrencilerin çevresel tutum ölçeğinden aldıkları puan ortalamaları ile katılmayanlar arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($p=0.017$). Katılanların puan ortalamalarının katılmayanlara göre yüksek çıkması, öğrencilerin çeşitli eğitim basamaklarında çevreye ait edindikleri bilgilerin çevreye ilgili değer ve tutumlarını olumlu yönde etkilemesinden, ayrıca da öğrencilerin deneyimler ile edindiği bilgiler ve bireysel aktivitelerin çevreye uygun davranışın oluşmasındaki katkısından kaynaklanabileceği belirtilmiştir.

Yeşil alanları kullanırken bitki örtüsüne zarar vermemeye çalışma, ev dışında bir alanda kullanmadığı musluğu, elektriği kapatma, kapalı yerde ve sokakta sigara içme durumu ile cinsiyet arasındaki ilişki istatistiksel açıdan da önemli bulunmuştur ($P<0.05$). Çabuk ve Karacaoğlu'nun (10), Ek ve arkadaşlarının (16), Ankara'da yaptıkları çalışmada, çevre duyarlılığı konusunda kız öğrencilerin aritmetik ortalamasının (44.42) erkek öğrencilerden (42.34) daha yüksek olduğu, öğrencilerin cinsiyetlerine göre çevre duyarlılıkları arasında da anlamlı bir fark ($p<0.05$) olduğu, Ek ve arkadaşlarının (16), Erol ve Gezer'in (1), Şama'nın (15) yaptıkları çalışmalarda da öğrencilerin çevreye yönelik tutumları arasında farklılık olduğu, kız öğrencilerin puan ortalamasının erkeklerden yüksek olduğu bulunmuştur. Fakat Işıldar (5) tarafından Ankara'da yapılan çalışmada, cinsiyetle öğrencilerin çevreci yaklaşımı ($p>0.836$) ve davranışları ($p>0.766$) arasında istatistiksel olarak bir ilişki olmadığı, Yılmaz ve arkadaşlarının (14) Ankara'da yaptıkları çalışmada da kızların erkeklere göre çevre bilgilerinin daha düşük olduğu saptanmıştır. Bu sonuçlar araştırmaların farklı üniversitelerde, farklı bölümlerde ve farklı sınıflarda okuyan öğrencilerle yapılmasından, farklı bilgi, davranış

ve tutumların belirlenmesine yönelik olmasından kaynaklanabilir.

Çevre eğitimi alanlarda atık kağıtları diğer çöplerle birlikte attığını belirtenlerin oranı (% 68.4), çevre eğitimi almayanlardan (% 82.0) daha düşüktür. Atık kağıtları ayrı topladığını belirtenlerin oranı ise çevre eğitimi alanlarda (% 17.9), almayanlardan (% 3.4) daha yüksektir. Bu ilişki istatistiksel açıdan da önemli bulunmuştur ($p < 0.05$). Bu sonuç çevre eğitimi almış olan öğrenciler arasında da atık kağıtları ayrı toplamayanların oranının az olması çevre eğitimi verilirken atıkları ayrı toplamanın ve geri dönüşümün önemini vurgulanması gerektiğini göstermektedir.

Erten'in (7) Ankara'da yaptığı çalışmada da, evlerinde kullanılmayan kağıt ürünleri ayıranlar (%16.0), Işıldar'ın (5) yine Ankara'da yaptığı çalışmasında evinde geri kazanabilen malzemeleri ayrı toplayanların (okula yeni başlayan %8.7, okulu bitirmek üzere olan %17.4) oranı düşük bulunmuştur. Buradan her ne kadar, eğitimin öğrencilerin geri kazanım alışkanlığına katkısı olduğunu söylemek mümkünse de, yine de geri kazanabilir malzemeleri toplama oranlarının oldukça düşük olması, öğrencilerin geri kazanım faydaları ve gerekliliği konusunda yeterli derecede bilinçli olmamalarından kaynaklanabileceği gibi belediyeler tarafından gerçekleştirilmesi gereken "geri kazanabilen maddelerin kaynağa ayrılarak toplanması" hizmetinin de ülke genelinde çoğu yerlerde uygulamaya koyulmamasının da etkili olabileceği kanısına varılmıştır.

Araştırmada öğrencilerin %50.5' inin yere çöp atan birisini görünce hiç bir şey yapmamaları, bu konuda davranış kazanan öğrenci oranının çok yüksek olmadığını düşündürmekte ise de çevre eğitimi alanlarda hiç bir şey yapmadığını belirtenlerin oranının daha düşük olması, bu konuda davranış kazandırmada çevre eğitiminin etkili olduğunu göstermektedir. Yılmaz ve arkadaşlarının (14) Ankara'da yaptıkları çalışmada, öğrencilerin çevre kirliliğini önleme veya koruma adına yapılan faaliyetler olarak çöp atılmasını, atıkların uyarılmasını belirtenlerin oranı %83.0, Özmen ve arkadaşlarının (9) Manisa'da yaptıkları araştırmada da yerlere çöp atan ve tüküren

birisine müdahale edilmesi gerektiğini belirtenlerin puanı yüksek bulunmuştur.

Yere çöp atan birisini gördüğünde hiç bir şey yapmadığını belirten erkeklerin oranı (% 64.0), kızlardan daha yüksektir. Özmen ve arkadaşlarının Manisa'da (9) yaptıkları araştırmada da yerlere çöp atan ve tüküren birisine müdahale edilmesi gerektiğini belirten kız öğrencilerin (%24.5) oranını erkeklerden (%26.1) daha yüksek bulunmuştur. Bu sonuç, kızların bu konuda daha duyarlı olduklarını göstermektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma sonucunda; çevre eğitimi alan öğrencilerin, bu dersi almayan öğrencilere göre, kızların da erkeklere göre çevre koruma konusunda daha duyarlı oldukları sonucuna varılmıştır.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre; Çevre duyarlılığının küçük yaşlardan itibaren kazandırılması gerektiği dikkate alındığında, çevre eğitiminin ilköğretimden itibaren ders programlarında yer alması, böylece çevre duyarlılığının kazandırılarak bunun davranışa dönüştürülmesi,

·Üniversitede bazı bölümlerin lisans programında yer alan çevre eğitiminin disiplinlerarası bir konu olması nedeniyle üniversitedeki tüm öğrencilere verilmesi ve eğitim programındaki çevre bilgilerinin de öğrencide olumlu davranış değişikliği yaratacak şekilde planlanması,

·Türkiye genelinde farklı örneklerde benzer çalışmaların tekrarlanması, böylece eksikliklerin farkedilerek yeni yapılanmalara gidilmesi önerilebilir.

KAYNAKÇA

- 1.Erol GH, Gezer K. Sınıf Öğretmenliği Öğretmen Adaylarına Çevreye ve Çevre Sorunlarına Yönelik Tutumları. *International Journal of Environmental and Science Education* 2006, 1(1):65-77 <http://77www.ijese.com> (Erişim tarihi: 17.05.2010).
2. Erten S. Beşinci Sınıf Öğrencilerinde 'Çöplerin Azaltılması' Bilincinin Kazandırılmasına Yönelik Bir Öğretim Modeli. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 2003, 25:94-103.
3. İleri R. Çevre Eğitimi ve Katılımın Sağlanması. *Çevre Koruma Dergisi*. 1998, 7(28):3-9.

- 4.Kaya E, Akıllı M, Sezek F. Lise Öğrencilerinin Çevreye Karşı Tutumlarının Cinsiyet Açısından İncelenmesi. Mehmet Akif Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 2009, 43-54.
- 5.İşıldar GY. Meslek Yüksek Okulları Boyutunda " Çevre Eğitimi"nin Çevreci Yaklaşımlar ve Davranışlar Üzerindeki Etkilerinin Değerlendirilmesi. Türk Eğitim Bilimleri Dergisi. 2008, 4:759-778.
6. Erten S. Çevre Eğitimi ve Çevre Bilinci Nedir, Çevre Eğitimi Nasıl Olmalıdır? Çevre ve insane Dergisi, Çevre ve Orman Bakanlığı Yayın Organı. 2003, 65/66:1-13
7. Erten S. Okul Öncesi Öğretmen Adaylarında Çevre Dostu Davranışların Araştırılması. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 2005, 28:91-100.
8. Kahyaoğlu M, Daban Ş, Yangın S. İlköğretim öğretmen adaylarının Çevreye Yönelik Tutumları. D.Ü. Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi. 2008, 11:42-52
9. Özmen D, Çetinkaya AÇ, Nehir S. Üniversite Öğrencilerinin Çevre Sorunlarına Yönelik Tutumları. TSK Korumucu Hekimlik Bülteni. 2005, 4(6): 330-344.
10. Çabuk B, Karacaoğlu C. Üniversite Öğrencilerinin Çevre Duyarlılıklarının İncelenmesi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri. Fakültesi Dergisi. 2003, 36(1-2):189-198.
11. Vaizoglu S, Altıntaş H, Temel F, Ahrabi F, Aydoğan F, Bostancı S, Duran A, Koçkesen D, Turan N, Güler Ç. Bir Tıp Fakültesi Son Sınıf Öğrencilerinin Çevre Bilincinin Değerlendirilmesi. TSK Korumucu Hekimlik Bülteni. 2005, 4(4): 151-171.
- 12- Yaylı H, Berk Z. Çevre Sorunları Dersinin Çevre Bilinci Oluşturma Düzeyinin Tespit Edilmesine Yönelik Bir Araştırma: Gazi Üniversitesi Kamu Yönetimi Bölümü Örneği. Uluslararası Davras Kongresi 2009, 24-27 Eylül İsparta.
- 13.Gezer K, Çokadar H, Köse S, Bilen K. Lise Öğrencilerinin Çevreye yönelik tutumlarının Karşılaştırılması : Buldan Örneği. Buldan Sempozyumu. Denizli 2006, 71-77.
14. Yılmaz A, Morgil İ, Aktuğ P, Göbekli İ. Ortaöğretim ve Üniversite Öğrencilerinin Çevre, Çevre Kavramları ve Sorunları Konusundaki Bilgileri ve Öneriler. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 2002, 22:156-162.
15. Şama E. Öğretmen Adaylarının Çevre Sorunlarına Yönelik Tutumları. Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. 2003, 23(2):99-110.
- 16.Ek NH, Kılıç N, Ögdüm P, Düzgün G, Şeker S. Adnan Menderes Üniversitesinin Farklı Farklı Akademik Alanlarında Öğrenim Gören İlk ve Son Sınıf Öğrencilerinin Çevre Sorunlarına Yönelik Tutumları ve Duyarlılıkları. Kastamonu Eğitim Fakültesi Dergisi. 2009, 17(1):125-136.